

**KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

KONYA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

Şehrin Mafızası

YENİGÜN GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

CİLT: 5 • SAYI: 10

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

19 NİSAN 2023 ÇARŞAMBA

BUGÜN BAYRAM

EROL GÜNGÖR ve TÜRKÇÜLÜK

ZEKİ
TÜRKER

Prof. Dr. Erol Güngör ile tanışıklığım "Hicretin 15.yy. armağan olarak" neşrettiği "İslam'ın bugün ki meseleleri"ni okuyup yeni bitirdiğim zamanlara denk gelir... Külliyyatının şaheser i olan bu kitapta, İslam Dünyasının son yüzyıllar içinde yaşadığı modernleşme serüvenini ele alan Erol Güngör, Konyamıza 1982 yılında Selçuk Üniversitesi Rektörü olarak atanmıştır.

Erol GÜNGÖR, 25 Kasım 1938 Kırşehir doğumludur. Babası Hacıhafız oğullarından Abdullah Sabri Bey, Annesi Zeliha Gülşen hanımdır. İlk ve ortaöğrenimini doğduğu şehir KIRŞEHİR de yapmıştır.

Doğduğu şehir ve dünya'ya geldiği aile kültürel sürekliliklerin korunduğu ve geçmiş ile hatların sağlam tutulduğu bir vasatı temsil etmektedir. Dedesi Ahi Evren Camii İmamı Hafız Osman Efendi'nin temsil ettiği tarih, toplum ve kültürel sürekliliklerin taşıdığı derin idrak, Erol Güngör'ün yetişmesine ve hayat çizgisine istikamet tayin eden değerler dünyası havzasını teşkil eder. İçinde yaşadığı toplumun tarihi ve kültürünün sürekliliklerini keşfedeceği ilk bilgi ve donanım vasatlarını orta öğrenim yıllarında kazanmaya başlamıştır. Ortaokul yıllarında dedesi Hafız Osman Efendi'den eski yazıyı öğrenir. Hayatı boyunca pek çok araştırma ve bilgi notunu 'eski yazı' ile kayıt altına alacaktır. Lise yıllarında ise Çumra Cuma grubumuzda sohbetlerinden faydalandığımız Konya Yazma Eserler Kütüphane müdürü Lütfü İkiz'den Arapça dersleri almıştır. Bu yıllarda dedesinin tavsiyesi üzerine Şakir

Ağazade Şevki Bey ile görüşmüş ve onun divan sohbetlerine katılmıştır. Meşhur İttihatçı Ali Galip Bey ile görüşmüş ve onların düşüncelerini kavramıştır. Bu arada iş hayatına başlamış ve Karayollarında muhmet olarak çalışmaktadır. İlk yazılarını ise A.Buğra mahlası ile yazmaya başlamış 1956 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde eğitim hayatına devam etmektedir. 1957 yılında ise Hukuk Fakültesinden ayrılıp Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümüne Geçmesini 1956 yılında Marmara Kiraathanesinde tanıştığı Mümtaz Turhan vesile olmuştur.

1974 yılında Ortadoğu gazetesinde Başyazar olur. Buradaki yazıları ile Türkiye'nin o günkü siyasi ve ideolojik parçalanmışlık vaziyeti görüntüsü verdiği anlarda taraf olduğunu gösterir. Milliyetçi düşüncenin içinde bulunduğu zemini geçmiş ve şimdiki zaman arasında sıkışmış resmi tarih anlayışını yeni bir bakış açısı ile okuyarak nesnel bilgiye ulaşmayı önleyen yarı mitsel slogan ve söylemleri ilmi ve teorik olarak sağlamlaştırmaya katkı sağlar. Özellikle yükselen Marksist teori ve yaklaşımlara karşı, Türk Modernleşmesinin fikri ve teorik temellerini metodolojik, bilimsel ve kültürel anlamda yeniden inşa ederek toplumun yaşamakta olduğu değişim sürecini yönünü ve değişim süresince milli kültürün oluşumu için atılması gereken adımları göstermeye çalışır.

İÇİNDEKİLER

- EROL GÜNGÖR VE TÜRKÇÜLÜK
ZEKİ TÜRKER
- PROF. DR. EROL GÜNGÖR
MEVLÜT MÜLAYİM
- HULKİ ÂMİL KEYMEN'İN YAZILARINDA
DİVAN EDEBİYATININ ETKİSİ
MUSTAFA ÖZCAN

- BUGÜN BAYRAM
AHMET TARHAN
- KUMUK MASALLARININ ANADOLU TÜRK
VE KAZAK MASALLARIYLA BENZEYEN VE
FARKLILAŞAN YANLARI
ANUŞ GÖKCE

Ayrıca Millet gazetesinde başyazarlık, Türk Yurdu, Hisar, Töre, Türk Edebiyatı, Yeni Sözcü, Ülkücü Öğretmen gibi dergilerde makaleler yayınlanmıştır.

1975 yılında Türk Kültürü ve Milliyetçilik isimli ilk düşünce ederini yayımlar.

1976 Yılında Türkçülükte Din Meselesi başlıklı yazısı ile haksız tenkitlere maruz kalmıştır. Tüm Türkçü yazarların başına gelen olaylar Erol Güngör'ünde başına gelmiştir.

Erol Güngör Hocam ile ilk görüşmemiz, Üniversite dışında Konya Zafer Meydanında Form İnşaat Firmasının Muhasebe sorumlusu İsmail Ölmez'i Ziyarete gittiğim bir gün Erol Güngör Hocam da orada idi... Köylüm olan İsmail Ölmez Hocam ile beni tanıştırdı. Hocam, Üniversitenizde memurdur Zeki bey diyerek tanıtmıştı.

-Nerede görev yapıyorsunuz?

-İlahiyat Fakültesi

-Nerelisin?

-Çumra. Dediğimde

-Yörük müsün? Türkmen misin? dedi Hocam

-Yörüğüm dediğimde, Prof. Dr Mehmet Eröz'ün Yörükler isimli kitabını okudun mu diye sordu.

Bende okumadığımı, Prof Dr Faruk Sümer'in OĞUZLAR isimli kitabını okuduğumu söylediğimde Prof. Dr. Mehmet Eröz'ün kaleme aldığı Yörükler İsimli Kitabını mutlaka okumam gerektiğini tavsiye et-

mişti.

Bugün Konya'mızda gönül ve fikir dünyasında inşa hayalini kurduğu Milli Kültür'ün canlı bir temsilcisi olarak modernleşme tarihi boyunca araları açılan Din ve Aydın ilişkisini yeniden tesis eden bilim adamı, Üniversite ile halkı kaynaştıran Erol Güngör Konya'da ilk defa Cuma namazına giden Rektör olarak hatırlanmaktadır.

1982 yılında atandığı tarihten çok sevdiği Konya'ya gelirken vefat ettiği 24 Nisan 1983 yılına kadarki geçen 8 aylık kısa bir dönemde Selçuk Üniversitesine büyük hizmetler yapmıştır.

Özellikle Tıp Fakültesi Dekanı olan Prof. Dr. Asım Duman ile Selçuk Üniversitesi'nin marka değeri olmasında ve Tıp Fakültesinin inşası aşamasında Halk İle Üniversite barışını tesis etmesinden dolayı Konya halkından büyük bağışlar almış ve Konya'mıza Tıp Fakültesini kazandırmışlardır.

Selçuk Üniversitesinin marka değeri olmasında ekibine dahil ettiği kıymetli isimler şunlardır. Prof. Dr. Kemal Bıykoğlu, Prof. Dr. Mümtaz Turgut Topbaş, Prof. Dr. Yılmaz Özakpınar, Prof. Dr. Kemal Eraslan gibi birçok Türkiye'mizin yetiştirdiği İlim Adamlarını Üniversitemiz Kadrosunda dâhil ederek Konya Selçuk Üniversite'sini Türkiye'nin ilk beş Üniversitesi arasına sokmuştur.

MESNEVİ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

آدمی دید ست و باقی کوشت و پوست
هر که چشمش دیده است آن چیز اوست

İnsan gözdür, ötesi ettir, deridir. Gözü neyi görürse değeri o kadardır insanın.

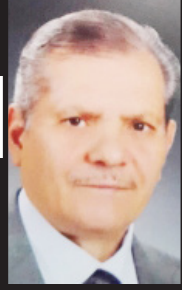
(Hz. Mevlânâ)

İNSAN GÖZDÜR

*İnsan gözdür, gördüğü ile ölçülür değeri,
Dikeni görürken biri, gülü görür diğeri.*

19 Nisan 2023 **(Ahmet Sevgi)**

PROF. DR. EROL GÜNGÖR

PROF. DR.
MEVLÜT
MÜLAYİM

Erol Hocam, Yıl 1982 Konya'ya geldin,
Sevindik, sevdik geçmişinle övündük
1975'den bu yana yavaş adımla yürüyen
Uyuyan bir dev uyansın şaha kalksın istedin

Selçuk ilimle koşmaya namzet oldu sizinle
Türk İslam kültürlü ilim- ülkü sahibi insan
Durmadan çalıştın gecenizi gündüzüne kat-
tın
Hal ve şartlar uygun değildi koştun yorulma-
dan

İlmin, irfanın güç verdi Konya'ya Erol Hocam
İdarecilik vasfı öne çıktı, arttı güven ve saygı
İnsanı seven yakın gören, yüzleri binleri ka-
zandın
Yücelttin Selçuk'u gücünle güç kattın

Hedef modern Üniversite olsun Selçuk
Açık yürekli hoş görülü büyüktü hedef
Din ve fenni ilimle yoğrulmuş bir hayat
Yaşamak bir ömür medeniyet inancıyla

İnsanı, ilmini, ülkünü, vatanını severdin
Allah'ın ipine sarılıp kendine güvendin
Eski- yeni arasında kavgaya yer yok dedin
Konya seni çok sevdi sen de Konya'yı sevdim

Ömrünce yerli ve milli olsun isterdin
Halk adamı aydın mütevazı bir bilgeydin
Medreseden Üniversiteye akıl ve izanla yıl
alan
Adaleti sosyal dengeyi sağlayan ahilerdendin

Herkese hitap eden hoş görülü kimliğinle
Sakin sessiz müteşebbis yaşantınla birdin
Kısa zamanda Konya ve Selçuk'u sevindirdin
Konya seni çok sevdi sen de Konya'yı sevdim

Hz. Mevlana'nın dediği sözü hatırlayan
Aynı dili değil aynı duyguyu paylaşanlar
Bir olur, anlaşır aynı duyguları yaşayanlar
Selçuk'ta istedin yeşersin binlerce fidanlar

Nerede evliya varsa orası Türk Toprağı
Gönül dünyamızın yüksek mimarı,
İnanç hayatımızın şanlı mihmancı
Türk-İslam ruhunu yaşatan kahramanıydın

Sen bir deryaydın biz yağmur tanesi
Kılavuz edindik senden aldığımız nefesi
Anlatmak satırlara sığmaz sizdeki hevesi
Türk İslam ülküsü yaşantının ilkesi
Aldı seni bizden kaderin tecellisi

Koyduğun hedefe yüzler binler birlikte
Yetişsin isterdin ilimle donansın onlar
Binlerce genç yetişti sığmadılar Konya'ya
Hedefin doğrultusunda dağıldılar Anadolu'ya

Bilge kişi mütevazı insan 45 yaşında
24 Nisan 1983 tarihinde ulaştı Rahman'a
Rahat uyu bilge kişi Erol Hocam
Diktiğin çınarların yetişti
İlimle yoğrulup ağaç oldular

Sizi unutmak mümkün mü Erol Hocam
Yıllar geçse de bizimlesin koyduğun eserlerle
Sekiz ay Rektör oldun Konya seni çok sevdi
Biliriz sizde Konya'yı çok sevmişiniz

Güngör'sün istedik Selçuk Üniversitesi ve
Konya

Yunus gibi bu şehirde sevelim sevelim der-
ken

Sizi bizden daha çok seven sevgiliye kavuştun
Nur içinde yat, rahat uyu dualarımız sana Erol
hocam

Prof. Dr. Mevlüt Mülayim- 03.02.2023

HULKİ ÂMİL KEYMEN'İN YAZILARINDA DİVAN EDEBİYATININ ETKİSİ

GİRİŞ

Konya basınında Hulki Âmil Keymen'in ağırlığı daha çok 1950-1960 arasında hissedilmektedir. Oysa basın hayatına idadi yıllarında geçmiş biriydi. Yerel dergilerde yani Ufk-ı Âti, Şahap gibi dergilerde çıkan yazıları, Süha dergisinde yayımladığı tiyatro eseri ve şiiri bunun güzel bir örneğidir.

Hulki Âmil'in hayatı gözden geçirilirse onun Mevlâna soyundan geldiği anlaşılmaktadır. Zaten kendisi de bunu bizzat söylemiştir. Babası Âmil Çelebi, annesi Hanife Hanım'dır. Kendisinin belirttiği göre "İslâmî ananevi Türk terbiyesiyle " büyümüştür. Çocukluğundan itibaren edebiyata düşkündür. Askeri tabip olarak İstiklâl Harbi'ne, Şeyh Sait harekâtına katılmıştır.¹

1968 yılında vefat eden Dr. Hulki Âmil Keymen, eski kültürümüze aşina bir insandır. Arapça ve Farsçaya hâkimdir. Beslendiği kültür kaynakları itibarıyla bunu tabii karşılamak gerekir. Yazılarında, bu eski kültürün pek çok izine rastlanmaktadır, hatta sık sık rastlanmaktadır. Fikirlerini açıklamak için gereğinde eski şairlerimizden mısralar yahut beyitler aktarır, zaman zaman da İran edebiyatından yararlanır. Milli duyguları yüksek bir şahsiyet olan Hulki Âmil'in -bizim tespitimize göre- yüz sekseni geçen makaleleri elden geçirildiği zaman, bu kültürden azımsanmayacak kadar çok yararlandığı görülecektir.

1-Önemli Günler: Hulki Amil Keymen yıl içinde birkaç önemli günden bahsetmektedir. Bunlar; Nevruz, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'dır. Yılbaşı günü ise daha çok takvimle ilgili bir konu olarak değerlendirilmiştir.

Nevruz, Türk geleneğinde önemli bir gündür. Ona göre Nevruz, güneşin Hamel burcuna girdiği, baharın başladığı gün, aynı zamanda hicrî, şemsî sene başıdır. Nevruz, İranlılar tarafından çok önemsenen bir bayramdır. Hatta onların en büyük bayramlarıdır. Resmi tatildir. Okullar, bir hafta tatil yapar. Ziyaretler, tebrikler, bayramlaşmalar ise bir ay sürmektedir. Ziyaretlerde "Nevruziye" denilen

MUSTAFA ÖZCAN

baharatlı bir çeşit tatlı özel bir gül reçeli ikram edilir.

Eskiden belki İran'la olan fazla temas, hudutlarımızın genişliği, bizde de Nevruz'a itibarı arttırmıştır. Nevruz vesilesiyle biraz da caize almak amacıyla şairlerimiz; padişahlara, vezirlere, devlet ileri gelenlere kasideler sunmuşlardır. Divan edebiyatında bu gibi kasideler çoktur. Karşılıklı hediye alıp vermek de âdettendir. Bunlara da "Nevruziye" adı verilmektedir.

Nevruz yeni bir mevsimin yani baharın geldiğini müjdelemektedir. Hulki Âmil Keymen, eskiden kırlara, bahçelere, İstanbul'da bilhassa Kâğıthane'ye gidildiğini ifade etmektedir. Her yer yeşildir, güller, çiçekler açmıştır. Her tarafta bir canlılık, insanı büyüleyen hoş bir koku vardır. Cana can katan böyle bir mevsimde "Bahâr oldu beyim evde durulmaz" denilir, kırlarda, mesire yerlerinde eğlenilir. Kışın kasvetli günlerinden kurtulup bahara geçildiği ifade edilir. Tabiat tazelenirken Şair Nedim'i hatırlar ve kaleminin ucundan "**Şevk müstevli temâm eczâ-yı ekvân üstüne**" mısraı dökülür.

Dini bayramlar bilindiği gibi iki tanedir. Her iki bayramın aynı aynı hususiyet ve faziletleri vardır. Ramazan Bayramı, İslâm'ın beş şartından olan orucun sonundadır, diğeri de yine bu beş şarttan Hac ile birlikte. Bayramın toplum bakımından derin bir anlamı vardır. Bayram, insanlar arasında özellikle Müslümanlar arasında dayanışmayı, yardımlaşmayı, samimiyeti kuvvetlendirir. Bayramda dargınlar barışır; küçükler, büyüklerin ellerini öper, bayram hediyeleri de güzel âdet ve geleneklerdendir. Kurban etinin dağıtılması, yardımlaşmayı, sosyal bağların kuvvetlendirilmesine, insan ilişkilerinin değerini daha iyi

1-Hulki Âmil Keymen, "Kendimi Takdim", Yeni Meram, Sayı.1855, 24 Ekim 1955, s.2

anlamamıza yardımcı olur.

Yazar makalesinde kurban âdetinin tarih boyunca muhtelif safhalar geçirdiğini, eski Türklerden bu yana farklı dinlerdeki durumunu da gözler önüne sermiştir. Ayrıca kurbanın, Haccın gereklerinden, ayrılmaz lazimelerinden olduğunu bildirmiştir.

Divan Edebiyatı'nda Ramazan ve Kurban Bayramı öteden beri ilham kaynağı olmuştur. Hulki Âmil bu konuda birkaç örnek vermektedir. İlki şudur:

El İyd-i ekber eyledi, biz mâtem eyledik.

18. yüzyıl şairi Nedim'in mısraı ise şöyledir:

Gel benim kâşi hilâlim bize bir İyd edelim".

Bir gazelden de şu mısraları aktarmıştır:

Erdi nesîm-i vuslâtı Canân ya lâtif

Dünya sabah-ı İyd ile handân ya lâtif

Evc-i ilâ-yı hüsne bütün i'tilâ-yı rûh

Cism-i nizâmın eylese kurbân ya lâtif²

Ramazan Bayramı'nda çocukların sevincine, coşkusuna, onlara verilen hediyelere değinen yazar, bayram yerlerindeki kaynaşmaya işaret etmiştir. Onun gözünde bayram, milletçe huzur, neşe, şenlik ve esenlik demektir.³

Hulki Âmil bir başka yazısında da ramazan ve bayramın ilânı için rû'yet-i hilâl yani yeni ayın görünmüş olması gerektiğini, bazen bu konuda yanılmalar olduğunu, vaktiyle Ereğli'de hilâl görülemediğinden tekmil-i selâsin yani otuz günün ikmali için oruca devam edildiğini anlatır.

Rû'yet-i hilâl sabit olup top atmak suretiyle ramazan ilân olunca gece yarısı bile olsa kalkılır, giyinilir, büyüklerin elleri öpülür, icap edenlere tebrike gidilir. İftar ve sahurda top atmak âdeti hâlen devam etmektedir. Bekçilerin davul çalması zemin ve zamana uygun manilere söyleyerek sahur vaktini haber verme ananesi ise bir ölçüde de olsa unutulmuştur. Yazar, makalesinde ramazan ilân edilince mahalle çocuklarının gezmelerine, söyledikleri manilere, sahurda tokluğu devam ettiren yemeklere örnekler verir.

Keymen'e göre bazı büyük konaklar hususi imam ve müezzin tutarlar. Kendisi "o güzel sesli ve bilgili müezzinlerin birbirleriyle rekabet edercesine okudukları selâ ve ezan-ı Muhammedi"yi yakından bilenlerden olduğunu ifade etmiştir. İstanbul'da teravihten sonra konaklardaki yaşayışı, evlerdeki hususi toplantıları zikretmiş, Direklerarası eğlencelere

varıncaya kadar tasvir etmiştir. Ayrıca oruçlu tiryakilere göndermelerde bulunarak şöyle demektedir: "Bir dokun bin âh dinle kâse-i fağfurdan"⁴

Yılbaşı gecesi için de düşüncelerini nakleden yazar, bu vesileyle çocukluğunu hatırlamaktadır. O zamanlar hicri tarihin başlangıcı olan 1 Muharrem'de küçükler, büyüklerin ellerini öper, büyükler de derece ve mevkillerine göre birbirine sene başı tebrikine gider. Bu ziyaretlerde muharremiyeler verilip, hediyeler dağıtılır.⁵

2-Divan edebiyatında sıkça geçen bazı kavramlar

Hulki Âmil, geçmişini anlatırken yahut geleneklerimize, insanî ilişkilerimize değinirken bu kavramlara sıkça yer vermiştir. Hatta salt bu kavramlar üzerinde duran yazılar kaleme almıştır. Şimdi bunlardan en yoğun olarak kullandıklarından birkaçını anlatalım.

Gönül: Divan edebiyatında "gönül", "kalb", kavramları çok sık kullanılmıştır. Şairlere sonsuz bir ilham kaynağı olmuştur. Eski -yeni birçok şair, gönülden bahsetmeden durmamıştır. Keymen, gönülü çözülemeyen muammalardan biri saymaktadır. Öyle bir nesnedir ki aslana bile mekân olmuştur: "Her gönülden bir aslan yatar" sözü bunu hatırlatmaktadır.

Kalb bir hayat hazinesidir. Derinliklerine kimse giremez yahut inemez. Gönül, aşkın sonsuz heyecanı beslenir, arzu ile sularır, özlemle gelişir. Her gelişmenin, yükselmenin bir düşüşü vardır. Keymen, gönülü bundan müstesna tutar. Çünkü gönül ihtiyarlamaz, vücut yıpranır ama o tazeliğini korur. Gönülle ilgili Türkçede pek çok deyim vardır. O bu deyimlerden birkaçını nakletmektedir. Ayrıca Nahiff'nin;

"Ser-i kûyunda bir dem sensiz ârâm etmeyen gönül

Garîb illerde şimdi derd ile âvaredir cânâ" beytini, daha sonra da Nef'î'nin şu mısralarını yazısına aktarmıştır:

Dildedir mihrin ko hâk yolunda can-üten

Ben ölürsem âlem-i ma'nâda bâkîdir gönül.

Keymen bu arada "İhtiyar olsam da gönlüm tazedir" şarkısını hatırlatır ve gönül hararetini "şarab-ı kevser" in dahi söndüremediğini belirtir. Gönülün gözü yükseklerdedir ama çok defa alçakgönüllüdür. Öyle ki güzel, çirkin de-

2-"Kurbarı", Yeni Konya, Sayı: 2650, 23 Temmuz 1956, s.2

3-"Bayram", Yeni Meram, Sayı: 2045, 6 Mayıs 1957, s.2

4-"Ramazan", Yeni Meram, Sayı: 1683, 2 Mayıs 1955, s.

5-"Yeni Yıl", Yeni Meram, Sayı: 1925, 2 Ocak 1925, s.2

mez hemen meyleder.

Öte yandan Fuzulî ise gönlüne seslenerek, yâr uğruna candan geçmeyi tavsiye eder:

“Ey gönül yâri iste cândan geç”⁶

Tevazu: Alçakgönüllülük demektir. Tevazu ve hoşgörü, insan hasletlerinin en başında gelir. Hulki Âmil'e göre “Hakk, tevazu edenin kadrini îlâ eyler”. Ancak alçakgönüllü olayım derken alçalmamak gerekir. Kısacası tevazu insanı düşürmemeli, aksine yüceltmelidir.

Tevazu başka, riya, tekâbu başkadır. İlkinde asalet, diğerlerinde kötülük, fenalık, bayağılık vardır.

Nezakat: Toplum için önemli bir kavramdır. Bir insan davranışlarında yapacak ve calı olmamalıdır. Hulki Âmil, nezaketin fitrî ve samimi olanını makbul saymaktadır. Aşırısı doğallıktan uzaktır. İnsanı gültünç duruma düşürür.

Nezakat konusunda akla ilk gelen şair Nedim'dir. O şairlik muhayyilesinde nezaketi haddeden geçirip sevgilisine “tenasüb-i endam,” boy bos yapmış ve bunu şu mısrayla dil getirmiştir:

“Haddeden geçmiş nezaket yâl ü bâl olmuş sana”⁷

Şikâyet: Divan şairlerinin sızlanmaları eksik olmaz. Bu sızlanmalar bir bakıma şikâyet demektir. Şikâyet sözlükte sızlanma, hoşnutsuzluk diye karşılanmıştır. Hoşnutsuzluk insanoğlunun bünyesine girmiştir. Hiçbir şeyden hoşnut olmadığına göre şikâyet onun ayrılmaz bir parçasıdır.

Divan edebiyatında şarkılar yaygındır. Bu şarkıların tema'ları arasında halden ve keyfiyetten şikâyet de vardır. Yazar burada, “bizim şarkılarımızın güfteleri serâpa şekvâdir” demektedir. Bu şikâyetler, firkatten, bahtsızlıktan yana da olabilir. İnsanoğlu yaşadıkça şikâyetler hiç bitmeyecektir. Fuzulî'nin meşhur “Şikâyetnâme”si bu vadide “en belâgatli bir ifade, bir şaheserdir.” Hulki Âmil Keymen'e göre insan ömrü şikâyetle başlar, şikâyetle sona erer. Rahat etmek isteyen insanoğlu, bütün şikâyetlerini bir yana bırakıp şöyle diyebilir:

“Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner

Gam u şâdi-i felek böyle gelir böyle gider.”⁸

Samimiyet ve Vefa: İnsanoğlunda olması

gereken hasletlerdendir. Gerek fert, gerekse toplum samimiyetten uzaklaşmamalıdır. Samimiyetten uzaklaştıkça iki yüzütlük artmakta, çıkar ilişkileri ön plana çıkmaktadır.

Hulki Âmil, toplumda vefasızlığın giderek yaygınlaştığından yakınmakta, büyük şehirlerde, mahallelerde komşuluk ilişkilerinin zayıfladığını vurgulamaktadır. Fuzulî gibi büyük bir şairin de vefa umduğu kimselerin vefasız çıktığını söylediğini ve onlardan cefa gördüğünden şikâyet ettiğini bildirmektedir:

Fuzulî âyıp kulma yüz çevirsem ehl-i âlemden Neden kim her kime yüz tuttu ondan yüz belâ gördüm.⁹

Gül: Divan edebiyatı mazmunlarının en başta gelenlerindedir. Gül “sâki, mey” gibi kelimeleri çağırıştır. Hulki Âmil, vazodaki o nefis güle bakınca Nedim'in aşağıdaki beytini hatırlayıvermiştir:

“Bir elinde gül, bir elde câm, geldin sâkiyâ

Kangınsın alsam gülü yahut ki câmi ya seni

Yazara göre binlerce gül çeşidi vardır. Doğu'da yahut Batı'da gül, her zaman en makbul çiçektir. Her vesile ile bir gül buketi hediye etmek, eski tarihlerden beri süren bir ananedir. Hiçbir çiçek güle rakip olamamıştır. Gül, tarih boyunca kıymetini, itibarını, mevkini kaybetmemiştir. Hele “gül-i ra'na”nın manzarasını seyretmeye doyum olmaz. Yine kokusu hoş olan katmerli iri güllere de “gül-i Sadberk” denilir.

Gül ile bahar arasında sıkı bir münasebet vardır. Bu hoş bağlantıyı Nailî –i Kadîm'in şu mısrayla dile getirmiştir: “Verdi güle bahâr letâfet, bahâra gül”.

Gül'ün Divan edebiyatında ne kadar yaygın bir şekilde kullanıldığını anlatan Hulki Âmil, 18. Yüzyıl şairi Nedim'in sevgilisine daima “gülüm!” diye hitap ettiğini, bundan dolayı gülü de sevdiğini şu beytiyle örneklendirmiştir:

Gülüm şöyle gülüm böyle demektir yâre mu'tâdım

Sever ey gül seni cânım ki canâna hitâbım-sın.

Yine Hulki Âmil, bir başka şairin şu beytini de yazısına taşımıştır:

Ne gülün rengini sevdim, ne de bülbül sesini Çünkü sevdim yüzünün rengini billûr sesini

Bu konuda daha başka örnekler verdiğini

6-“Gönül”, Yeni Meram, Sayı:2172, 10 Eylül 1976, s.2

7-“Nezakat Telâkkisi ve Gurur”, Yeni Meram, Sayı: 1749, 11 Temmuz 1955, s.2

8-“Şikâyet”, Yeni Meram, Sayı: 2213, 22 Ekim 1956, s.2

9-“Samimiyet”, Yeni Konya, Sayı:339, 13 Mayıs 1950, s.2

gördüğümüz yazarn son olarak Fuzulî'nin 62 beyitlik "gül" redifli kasidesini hatırlatmış ve bu kasidenin Hz. Muhammed'in methiyeleri babında yazılmış bir eser olduğunu ve "gül"e ayrı bir değer kazandırdığını ifade etmiştir.

Gül ve diken birlikte düşünülmalıdır. Keymen, "bu nazenin çiçeğinin meskeni dikenidir" der "Gülü seven dikenine katlanır" sözünün meşhur olduğuna işaret eder. Ayrıca gül ile bülbül münasebeti üzerinde durarak, buna ilişkin birkaç beyit aktarır: Biz ise sadec bir beyitle yetineceğiz: "**Sor güle bülbül ne çeker hârn elinden/ Bir dahi gül koklamayım yârin elinden**"¹⁰

Sağlık(Sihhat): Hastalık, sağlık insanlar içindir. İnsanoğlu sağlığın kıymetini iyi iken bilmez. Hastalanınca sağlığın kıymeti kendini gösterir. Kanuni Sultan Süleyman'ın şu beyitini her zaman akılda tutulmasını öğütler Hulki Âmil Keymen:

"Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi" Yazara göre, sağlık, sıhhat, büyük devlet, eşsiz bir nimettir. Üç gün devam eden bir hastalık geçirmiş, o zaman dilimi içine her şey gözünden silinmiştir. Beşerî ihtirasların, dünya hay u hüyunun bir nefes sıhhatle ölçülemeyecek kadar boş olduğunu anlamıştır.¹¹ Kanuni Sultan Süleyman'ın yukarıya aldığımız beyitini de birkaç makalesinde daha tekrarlamaktadır.

Söz: Halk arasında "kaşla göz, gerisi söz" denildiğini ifade eden yazar, eskilerin güzel ve güzelliği tasvir edişlerini anlatmaktadır. Ayrıca söze verilen değeri vurgulamaktadır. Sözün gücü vardır. Tatlı söz, yılanı bile deliğinden çıkarır, yola getirir. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran seferi sırasında askerlerine söylediği sözler bunun güzel bir örneğidir.

Hulki Amil, Yunus'un "söz"e ilişkin şiirini, Fuzulî'nin bu konudaki mısralarını yazısına naklettikten sonra doğru sözün önemine değinmiştir. Doğru söz çok defa ağırdır: "Doğru sözler ekseriya girandır" mısraını sık sık tekrarlamıştır. Türk Divan edebiyatında söz üzerine müstesna eserler bulunduğunu söylemiş, Nefî'nin, Nâbî'nin, Nailî'nin kaside ve gazellerini "heybetli bir abide" diye nitelendirmiştir. Yine halk arasında "Nâbî gibi söylüyor" deyiminin yerleştiğini belirtmiş ve

onun şu zarif beyitini hatırlatmıştır:

**Gonca gülsün, gül açlısın, cûy feryâd eylesin
Sen dur ey bülbül biraz gülsende yârim söylesin.**

Hulki Âmil, bu örnekle yetinmemiş, Gaybi'nin tasavvuf içerikli beyitlerini de anmış, Yahya Kemal'in "Söyler" redifli şiirine de göndermede bulunmuştur.¹²

3.Divan Edebiyatı Şairlerine Dair Yazılan

Makalelerinde birçok Divan edebiyatına mensup şairlerin şiirlerini yayımlayan yazarn bunlardan sadece birisi için iki ayrı makale kaleme almıştır. Bu da 16. Yüzyıl'ın meşhur şairi Fuzulî'dir.

Hulki Âmil Keymen'in ilk yazısı "Fuzulî'yi Anmalıyız" başlığını taşımaktadır. O bu yazısında 11 Ocak 1956 tarihine dikkat çekerek, bu tarihin Fuzulî'nin 400. Ölüm Yıldönümüne rastladığını belirtmiş ve o gün, Türkiye'de birçok toplantılar yapılacağını ifade etmiştir. Konya'da da Fuzulî gibi müstesna şairin anılması gerektiğini hatırlatmıştır.

Onun gözünde Fuzulî'yi anmak milli bir vazifedir. Çünkü o, Türkiye sınırları dışında, başka bir ülkenin topraklarında medfundur ama manevî varlığı bizimledir. Tevfik Fikret'in **Rûbab-ı Şikeste**'sinde onu anlattığı şiirindeki tasviri çok yerindedir. Gerçekten de gözlerinde Irak'ın yakıcı güneşinin ışığı parıldamakta, bakışlarında derin bir istiğrak görülmektedir.

Yazar, şairin doğum tarihine ilişkin bilgiler vermekte, şuara tezkirelerinden yararlanmakta, Kâtip Çelebi'nin kaynak eseri **Keşfüz-zünun**'a değinmekte, son araştırmalar neticesinde Fuzulî'nin ölüm tarihinin kesinlikle tespit edildiğini ileri sürmektedir. Ayrıca edebi nüfuzunun genişliği ve derinliği üzerinde durmaktadır. "**Şikâyetname**"sini bir şaheser diye nitelendirmekte, şiirlerinin baştan başa, hicran ve ıstırapla dolu" olduğunu belirtmektedir. Yazısında birçok şiirini aktarmakta ve sonunda "Dünyanın en büyük liriklerinden olan Fuzulî hakkında ne yazsak gene azdır" demektedir.¹³

Görülüşü gibi, Hulki Âmil Keymen, büyük Türk edibi Fuzulî'nin ölümünün 400 ncü yılönümü münasebetiyle şehirde bir anma programı düzenlenmesini önerir. Bu münasebetle Konya Öğretmenler Derneği'nde 11 Ocak 1956 Çarşamba akşamı saat 20.00'de bir

10-"Gül", Yeni Meram, Sayı: 1715, 6 Haziran 1955, s.2

11-"Sağlık Yönünden Hareketli Bir Gün", Yeni Meram, Sayı: 2412, 13 Mayıs 1952, s.2

12-" Söz", Yeni Meram, Sayı. 22 Aralık 1956, s.2 "

13- Fuzuli 'yi Anmalıyız, Yeni Konya, Sayı: 2316, 25 Kasım 1955, s.2

gece düzenlenir. Bu toplantı, Dernek Başkanı Mustafa Çetiner tarafından açılacak, bunu müteakip Dr. Hulki Âmil Keymen tarafından Fuzulî'nin hayatı ve edebi hüviyeti anlatılacaktır. Yine program gereğince Fuzulî'nin şiirleri okunacak, **Leyla ve Mecnun, Şikâyet-nâme** isimli eserlerinden parçalar nakledilecektir.¹⁴

Yazarın Fuzulî hakkındaki ikinci yazısı "Fuzulî Gecesi'nden İntibalar"dır. Öncelikle 4 yüzyıldır klâsik edebiyatımızın heybetli bir abidesi halinde dimdik ayakta duran ve dünyanın en büyük lirik şairlerinden biri sayılan Fuzulî'nin neden anılması gerektiğini vurgulamış, şairi sevenlerin çokluğuna işaret etmiştir. Bu arada yüz bin (o yıllarda) nüfusu olan Konya'nın geniş bir Belediye salonuna ihtiyacı olduğunu bildirmiştir. Böyle bir salon bu tür törenlerin yanında Hz. Mevlâna'yı anma törenlerinde de kullanılacaktır. Yazısında konuşmacılara da değinen yazar, içli şairin edebi hüviyetini anlattığını, bu büyük şairi iyi tanıyan, iyi anlayan kalifiye bir topluluk karşısında konuşmanın elbette kolay olmadığını, fakat böyle bir dinleyici kütlesine hitap etmenin de ne kadar zevkli olduğunu ifade etmiştir. Ona tevdi edilen görevi iki nedenden ötürü kabul etmiştir. İlki, eskiden beri Fuzulî'ye karşı duyduğu hayranlıktır. İkincisi de gecenin Öğretmenler Derneği tarafından düzenlenmiş olmasıdır. Çünkü o bu topluluğun yabancıları değildir. Vaktiyle Muallimler Birliği'nde (o zamanki adı) düzenlenen konferanslara katılmış, yıllarca önce de Konya Lisesi'nde, Erkek Öğretmen Okulu'nda görevlendirilmiştir. Fuzulî'nin anıldığı gece Şair Kemal Or ve Necati Elgin'in konuşmalarına da yer verilmiş, Lise Edebiyat Öğretmeni, Handan Gürses'in, bu büyük şairin eserlerden seçme şiirler sunduğunu belirtmiştir.¹⁵

Sonuç: Kendisi de şiirler yazan Hulki Amil, makalelerinde fikirlerini geliştirirken, atasözlerinden, deyimlerden ve şiirlerden yararlanmıştır. Bu şiirlerin hemen hepsi Türk edebiyatının meşhur şairleri tarafından yazılmıştır. Ancak Hulki Âmil, bunların içinde en çok Divan şiirimizden aldığı örnekleri kullanmıştır. Bunların arasında atasözü haline gelen mısra yahut beyitler vardır: "**Bir dokun bin âh**

dinle kâse-i fağfurdan", "**Cümlenin maksûdu bir ammâ rivâyet muhtelif**", "**Ne ararsan bulunur derde devâdan gayn**", "**Ol mâhiler ki deryâ içre deryâyı bilmezler**", "**Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi**" gibi.

Fuzulî, Hulki Âmil Keymen'in gözde şairidir. Ancak bu onun başka klasik şairlere sırtını döndüğü anlamına gelmemektedir. Divan edebiyatı içinde her biri ayrı değer taşıyan pek çok şairden fırsat buldukça yazılarına beyitler yahut şiirler, kıtalar nakletmiştir. Bunlarla anlatacağı fikri kuvvetlendirmiş, derinleştirmiş, bazen de örneklerle ispatlamıştır. Bu şairlerin bazıları şunlardır: Fuzulî, Nedim, **Naîl-i Kadîm**, Kanuni Sultan Süleyman (Muhibbi), Nef'î, Bâkî, Hayalî, II. Selim, Şeyh Galib, Bağdatlı Ruhi, Sultan V. Murad...

Kendi şiirlerden birkaçını da bulabildiğimiz bu makalelerde Şeyh Sadi, Hz. Mevlâna, Nizami, Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hamid, Şinasi, Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Faik Âli, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Enis Behiç, Namdar Rahmi, Cemal Oğuz Öcal gibi adlara ve onlardan alınmış şiirlere de rastladığımızı unutmamak gerekir. "Din Terbiyesi", "Bir Rüyada İlham" gibi, makaleleriyle, yine Hz. Mevlâna ve Mevlâna törenlerine dair yazılarında Farsça beyitlerle de karşılaşırız. Yazar, bazen de klasik edebiyatın kimi seçkin şiirlerini şairini zikretmeden yazısına taşımıştır.

Hulki Âmil Keymen, son derece birikimli bir yazardır. Bu birikimi ve aldığı eğitim, üstlendiği görevler, sorumluluklar, onu toplum içinde seçkin bir yere taşımıştır. Yazdıklarını okuduğumuz zaman bu gerçeği fark etmemek mümkün değildir. Türk- İslâm kültürü sahasında derin ve kapsamlı bilgisi, onun yazılarını daha ince, daha güzel ve anlamlı kılmış, üslubu ise okuyucuya bir hayli zevk ve keyif vermiştir. Bazen aynı makaleyi okuyucuların olumlu tepkileri ve istekleri üzerine iki kere yayımlamak zorunda kalmıştır. Denilebilir ki Hulki Âmil Keymen, sadece makaleleriyle değil, Konya basınında üslup özellikleriyle de hatırlanması gereken önemli yazarlardan biridir. Yazarın eski kültürümüze hâkimiyeti, kaleminin kıvraklığı, ifadesinin samimi ve canlı oluşu, bu üslubun başta gelen nitelikleridir.

14-"Fusuî Gecesi Programı Tesbit Edildi", Yeni Meram, Sayı: 1932, 9 Ocak 1956, s.2

15-Yeni Meram, Sayı: 1939, 16 Ocak 1956, s. 2

BUGÜN BAYRAM

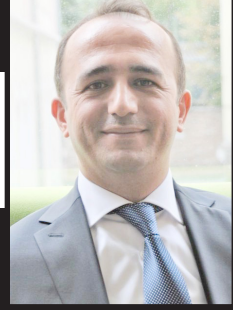
...Bugün bayram
Erken kalkın çocuklar
Giyelim en güzel giysileri
Elimizde taze kır çiçekleri
Üzmeyelim bugün annemizi...

TRT'nin nostalji kuşağında Barış Manço'nun seslendirdiği parçanın sözleriydi... Hemen gözü salondaki kütüphanede özenle sakladığı kırmızı ahşap atıklarına ilişti. Büyük bir özlem ve heyecanla inceledi, inceledi, inceledi...

O akşam evde nedenini anlayamadığım bir tuhaflık ve koşuşturma vardı. Her şey büyük bir titizlikle yapılıyordu: Çeşit çeşit şekerlemeler ve lokumlar şekerliğe büyük bir özenle konuldu. Hemen yanı başına birkaç gün önce Hükümet Konağı'nın yakınından doldurulmuş kolonya hazır hale getirildi. Ziyarete gelen ailelerin çocukları için kırmızı, mavi, yeşil, sarı, mor renkte balonlar ve bembeyaz mendiller hazır edildi. Babam her akşam gittiği camiden erken döndü... Evimizin karşısındaki fırın, günü erken tamamladı. Oysa uykum bölündüğünde mahmur gözlerle duman üstündeki pidelerle birkaç sahur ben de eşlik etmişim...

Sabah da aynı koşuşturma sürdü gitti. Babam camiden gelir gelmez, kahvaltıya oturduk. Tam bir ay sonra sabah kahvaltısını birlikte yapıyorduk. Annem, babam ve ablamla birlikte birkaç gün önce aldığımız kıpkırmızı tül elbiseme, rugan kırmızı ayakkabılarım ve çantam eşlik etmekteydi. Annem, babam, ablam ve ben, sanki bir düğün veya nişan merasimine hazırlanır gibiydik. "Düğüne mi gideceğiz, anne?" demiştim meraklı ve sorgulayan gözlerle... Annem, babam ve ablam tebessüm etmişler, "Bugün Bayram, Zeynepcim" demişlerdi hep bir ağızdan, tebessümle...

Babaannem çok önce, dedem ise, daha yaşımı bile doldurmamışken bu dünyadan uçup gitmişlerdi. Nerede olduklarını sorduğumda büyüklerimden

**AHMET
TARHAN**

onların bulutların üzerinden beni izlediklerini işitmişim. Ne zaman dışarı çıksam ve havada bembeyaz bulutlar görsem, onları selamlar, hal hatırlarını sorardım. Dışarıya çıktığımızda masmavi gökyüzünde bembeyaz bulutlar karşılaşmıştı beni. Dedem ile babaannemin halini hatırlarını sordum, bayramlarını kutladım. İlk olarak Anneannelere geldik, yemekler yedik, ben yine evin minik şımarık çocuğu olarak bir oraya bir buraya koşturdum, yeni elbisemle danslar ettim. Kıpkırmızı ayakkabım ve çantamla -belli bir zaman sonra artık sıkılısam da bayram olduğu için hissettirmemeye çalıştım- sayısız fotoğraflar çektim.

Sonra akraba ziyaretleri için tekrar yola koyulduk. Dışarıda sanki panayır havası vardı. Yolda karşılaştığımız herkes, en güzel elbiselerini giymişler, güler yüzle bu şenliğe ortak olmuşlardı. Bu coşkuya bir de babamın bana çilekli dondurma ve uçan balon aldığı Fuar da şahit olmuştum. Bayram ziyaretleri için lunapark alanından geçmiştik yine...

Kırmızı trenimle ilk olarak bahçeli bir eve geldik. Hava güzel olduğu için çardağın içinde sandalyeler ve masalar sıralanmıştı. Trenime, elbiseme, çantama ve ayakkabılarıma yapılan övgüler, yanaklarımda da kıpkırmızı olmasına yol açmıştı. Hafif bir esintinin getirdiği ve adını sonra öğreneceğim hanım ellerinin kokusuna bahçedeki rengârenk kır çiçekleri eşlik etti. Güler yüzüyle bizi karşılayan ev sahibi, ikramlarda bulunurken ben bahçe içerisinde kırmızı trenimle yol almaya başladım: Bahçenin ucu bucağı görünmüyordu sanki. Belirli aralıklarla öbek öbek serpiştirilmiş; sarı, kırmızı, mavi renkteki şeker-

lemeler göz kamaştırıyordu. Bahçedeki ağaçlara serpiştirilmiş kıpkırmızı elma şekerlerinden dilediğim kadar aldım. Her bir misafire uzatılan şekerlikle birlikte ben de trenimle yol alıyor çantamı dolduruyordum.

Ziyaretlerin ikinci ve üçüncü durağına atlıkarıncadaki beyaz atımla gittim. Adeta beyaz atlı prenses gibiydim. Dev ağaçlarla ormanı andıran bahçede içeri sine gizlenmiş iki çikolatalardan ev karşılamıştı beni... Evin sahipleri her gelen yeni misafire birlikte ikram ettikleri çeşit çeşit enfes çikolatalardan bu hisse kapılmıştım. Bu evler çikolatalardan yapılmış olmalıydı. Bu kadar çok çikolata ikramının başka açıklaması olamazdı. Pencereleri karamelli, bacası bitter, kapısı sütlü çikolatalandı, her halde.

Sonrasındaki ziyaretlere ise dönme dolapla gittim. Pembe ve beyaz bulutlara benzeyen pamuk şekerlerini, havada asılı kalan ve bana eşlik eden mavi, kırmızı, mor, sarı renkte çeşit çeşit balonları gördüm. Aşağıda nane konularak tatlandırılmış limonatadan oluşan minik göller bulunuyordu. Bunlara etrafında sayısız tur atan topaçların oluşturduğu meltemle serinlik hissi eşlik ediyordu. Pembe ve beyaz pamuk gibi şekerler, yarıya kadar bitirebildiğim enfes limo-

nata, sarı, kırmızı, mor renkte balonlar, doğal boya ile renklendirilmiş topaçlar ile birbirinden güzel ahşap oyuncaklarıma kavuştum.

Güler yüzle karşılandığımız, cömert ikramlarda bulunan, insanların hal hatır sorarak gönüllerin alındığı bu eşsiz gün ne de çabuk bitmişti. Bu eşsiz şölen den geriye kalansa; ağzına kadar şekerlemelerle dolduğum çantam, elma şekerleri, topaçlar, birkaç toka, ahşap oyuncaklar... Hepsi buydu, güzel bir rüyaydı ve bitmişti. İçine düştüğüm hüznü ablamın müjdesi neşeye dönüştürmüştü. Her seferinde bana sürprizler hazırlayan akraba ziyaretleri, yarın kaldığımız yerden devam edecekti. Annem kırmızı ayakkabı ve elbisemi çıkarmaya yardım etti. Ziyaret ettiğimiz yerlerden birinden verilen ahşap atlıkarınca eşliğinde yarının hayalini kurarak yavaş yavaş uykuya dalarken, ablamın açtığı siyah beyaz kocaman televizyonumuzda uzun saçlı bir amca şu parçayı söylüyordu:

...Bugün bayram
Erken kalkın çocuklar...
Giyelim en güzel giysileri
Elimizde taze kır çiçekleri
Üzmeyelim bugün annemizi...

KUMUK MASALLARININ ANADOLU TÜRK VE KAZAK MASALLARIYLA BENZEYEN VE FARKLILAŞAN YANLARI

**ANUŞ
GÖKÇE**

Benim tespit edebildiğim kadarıyla Kumuk Masallarında Türk dünyasında olan benzerlikler yanında Anadolu Türk masallarında görülen bazı farklılıklar da vardır. Bunlar Anadolu Türk masallarında "Bir varmış, bir yokmuş..." diye devam eden kalıplaşmış ifadeler (formeller) çok geniş tutulmuştur. Kazak ve Kumuk masallarında ise çok kısa tutularak direk metne geçilmiştir. Anadolu Türk masallarında direk metne geçiş birkaç masalla sınırlıdır.

"Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Pireler berber iken develer tellal iken. Eşek hamallık ederken, üvez eşeğe binmiş. Minareyi kucağına almış, derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi, ödünç alınmış un gibi tozup gitmeye başlamış. Altmış tarla firik buğdayı yedik yine karnımız doymadı, yüzümüz de gülmedi. Bunun burası masaldır, işiten bilir adını, işitmeyen sorar tadını. Vaktiyle fakir bir oduncu varmış. Karısı ve oğlu ile birlikte yaşarmış..." (Demir, Necati Prof. Dr. Anadolu Türk Masallarından Derlemeler, "Oduncu ile Abı Güneş", s.282 vd., Ötüken yay. 2. Basım, İstanbul 2018)

Prof. Dr. Ali Berat Alptekin, Kazak Masalları adlı eserinde de formeller çok kısa tutuluyor. Direk metne geçiyor. Bazı masalların baş kısmındaki formeller manzumdur. Yer yer masalın arasında da manzum ifadelerle, şiirlere yer verilir. "Aslan, Geyik ve Tilki" masalı ise tamamen manzumdur

Meşhur bir uludağ vardı

Her çeşit hayvanın severek mekân tuttuğu

Yemek arayarak yolculuk çeken aç aslan

O dağın içinde kovaladı geyik

Geliyor aslan şimdi yetişirim diye

Düşünüyor öğle yemeği yaparım diye... (Alptekin, Ali Berat Prof. Dr.,

Kazak Masallarından Seçmeler, s.138 vd., Akçağ Yay.,I. Baskı, Ankara 2004)

Anadolu Türk Masallarında giriş formellerin veya tamamının manzum olduğu masallar ise Ziya Gökalp'e aittir. Ziya Gökalp'ten önce de masal üzerine derlemeler yapılmıştır; fakat modern manada ilk masal derlemeleri yapan ve sistemleştiren; masalların bir kısmını nazma çeken Ziya Gökalp olmuştur. O masalların nasıl derleneceği belirlemiş ve sistemleştirmiştir. Ziya Gökalp'in Altın Işık masalı bu türün ilk örnekleridir. (Sakaoğlu, a.g.e.s. 58 vd)

Masaların tipleri kurt, tilki, deve, buzağı, at, kaplumbağa, koyun, keçi, ayı, çoban, dede, Keloğlan, zengin ile oğlu... Masalarda yine yer ve zaman kavramı belirsizdir. Batı masallarında görülen cadı tiplmesi bizde "nine" dir. Cadılar sürekli kötü olurken bizde ninerler bazen farklı karakterde de olsalar genellikle yardımseverdir. Peri kızları tüm Türk masallarında yardımsever karakterindedir.

Bütün Türk masallarında kurt ve aslan aç gözlülüğü, zalimliği, ahmaklığı temsil eder. Ayı, eşek, deve ahmaklığı, buzağı, geyik, at, koyun, keçi tavşan mazlumu karakterize eder. Tavşan, keçi, koyun, buzağı da ayrıca açığözlülüğü ifade eder. Devler ise zalimdir. Bir kısım masalarda yardımseverdir. Bazen de ahmak olur. Peri kızları hep yardımseverdir.

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun Sivas Kangal'dan 1951 doğumlu Nuriye ve Ahmet kızı ilkokul öğretmeni Necla Ünsal'dan derlediği "Şahşah Padişahı" ile Kumuk masallarından "Armut Han" muhteva bakımından aynıdır. Tipler Şahşah Padişah'ta tilki ile fakir değirmenci; Armut Han'da ise yine başrol-

de tilki ve arkadaşı fakir Armutduhan (fakir Keloğlan) dır. Her iki masalda da tilkinin kurnazlığı ön plandadır. Aradaki fark Padişah, kızını fakir değirmenciye verirken kızın sopayla adamı döverek çalışmaya zorlamasıdır. Armutduhan'da ise Keloğlan tilkinin kurnazlığı sayesinde hazıra konar. Zengin olur. (Sakaoğlu, Saim Prof. Dr., Masal Araştırmaları, s.326 vd., Akçağ yay. 7. Baskı, Ankara 2012)

Anadolu Türk masallarında da iyiler kötülerle savaşıyor. İyiler kötü kişiler tarafından zor işlere gönderiliyor. Buralarda ateşten geçmek, kuyuya inmek, devlerle mücadele etmek, ejderhayı öldürmek, Kaf dağına aşmak gibi başarılması imkânsız işlerin yapılmasında iyi karakteri başarılı kılar. İyi kişilere bazı varlıklar da yardım eder. Mesela Keloğlan'ın devanasının memesinden emdiği zaman onun sütoğlu olduğu için diğer devlerden koruması ve oğullarını kardeşine yardım etmelerini gerektiğini tembih ediyor. Kuyudan çıkarken en güzel kızın padişahın oğluna yardım etmesi tasvip edilirken oğlanın ağabeylerinin davranışları kınanıyor. Hatta iyi kahramanların ölmesi için bu zor işlere gönderiliyor.

Kötü karakterler genelde üvey anne, cadı karısı, devler, erkek kardeşler, vezir, bazı durumlarda Kral.

Masalların başında bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, pireler berber iken develer tellal iken ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken diye devam eden basmakalıp cümlelerin ardından olayın kahramanları ve mekân zikredilir. Saray, şehir, köy, kasaba, dağ, göl, ırmak, mağara gibi belirsiz bir mekânda kahramanlara roller paylaşılır. Olay bir ülkenin sarayında geçiyorsa Padişah, padişahın üç oğlu, padişah ve kızı, vezir ile padişah, prens, kral ve kraliçe ve çocuk... Şehirde ve kasabada geçerse tüccar, zengin adam, zalim... Köyde geçiyorsa fakir bir baba, değirmenci, değirmenci ve oğlu, yoksul kadın ve oğulları; oduncu ve çocukları ve üvey anne, Keloğlan ile annesi, baba ile oğul ya da iki erkek kardeşle bir kız kardeş

gibi şahıslar durumlarına göre iyi ve kötü, zengin ve fakir olarak masal kahramanlarını oluştururlar.

Anadolu Türk masalları öyle nüktedandır ki halk onu Türkü olarak bile dile getirmiştir. Derlendiği zaman ve insanların yaşam tarzından kısmen bilgiler verir. Necati Demir'in derlediği masalların birinin kalıplaşmış cümlelerinde şöyle denilmektedir:

"Bir varmış bir yokmuş. İnsanoğlu dağdan çokmuş. Develer tellal iken eşekler berber iken, pire pehlivan iken ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken iken tombul sineğim vız, dedi. Uçtu gitti havaya, yağını süzdüm doksan dokuz tavaya, derisini yüklettim seksen sekiz deveye. Oradan kalktım gittim İstanbul Tophane'ye. Tophanenin güllerini cebime doldurdum darıdır diye. Galata Kulesini elime aldım, borudur diye. Önüme bir deniz çıktı, ortasına bastım kıyıdır diye. Cumburlop içine yuvarlanmayayım mı? Bereket versin ki gözümü açtım, baktım rüyaymış... (Demir, a.g.e., s.314)

Bu masalda geçen sinek karakterini rahmetli babam İsmail Altaş şöyle türküyü dökmüştü:

"Sinek vızıldadı uçtu gitti havaya
Yağını sızırdılar 360 tavaya
Kemiğini yüklediler 99 deveye
Gerisini de Kayseri'ye köprü yaptılar."

Her derlenen masal anlatan kişinin yeteneğinden bilgi ve becerisinden bir şeyler aktararak varlığını devam ettirir.

İyiler birçok zorlu mücadeleden geçtikten sonra kötülerini yeniyor. Masalların sonu genelde hep mutlu bitiyor.

Prof. Dr. Necati Demir'in derlediği Anadolu Türk Masalları kitabının 102. Masalında padişahı öldüren Kraliçe, üvey kızı prensese hayatı zindan eder. Kraliçe ölümsüzlük çiçeğini elde etmek için saraydaki herkesi dağa gönderip, ölümsüzlük çiçeğini getirmelerini ister. Gidenlerin hiç biri geri gelmez. Çünkü çiçeği bekleyen ejderha geleni öldürür. Kız evlenme çağına geldiği zaman taliplerini ölümsüzlük çiçeğini al-

maya gönderip, ejderhayı öldürüp çiçeği getirmelerini ister. Gidenlerin hiçbir geri gelmez. İyi kalpli Prens prensesi çok sever. Evlenmek isteyince onu da dağa gönderir. Ejderhayı öldüren genç tam çiçeği koparacakken çiçek dile gelir ve koparmamasını, dalından yaprak koparmasını ister. Saraya gidene kadar yaprak çiçek açar. Kraliçe çiçeği alıp yemiş ve hemen oracıkta ölmüş. Çünkü çiçeğin özelliği adam öldüren bir kişi çiçeğin tohumlarından yediği zaman ölmüş. Prens üvey annesinin öldüğünü görünce hemen prensi çağırıp sormuş. O da çiçekten dinlediklerini anlatmış. Prense prenses evlenerek mutlu bir hayat yaşamışlar.

Dikkat edilirse burada kraliçe üvey anne ve ejderha olarak kötü bir karakterdir. Prens ile prenses iyi karakterlerdir. Prens zorluklar karşısında azimle mücadele ederek isteğine erişir. Prens de sabırla bekleyerek mutlu bir yaşama kavuşur. (Demir, a.g.e., s.293, anlatan Emel Demir)

Keloğlan Masallarında keloğlan genel de iyi bir karakter. Bazı masalarda üçkâğıtçı görünse de olayın aydınlatılmasında ve gerçek suçlunun açığa çıkmasında mühim rol oynar.

Necati Demir'in kitabında 71. Keloğlan masasında Keloğlan genelde herkesi kandıran bir üçkâğıtçidir. Ama sonunda gerçek suçluyu ortaya çıkarır. Masal şöyle: Keloğlanın anası bir koçu alıp pazarda satmasını söyler. Koçu kendisine alıştırtır ve bürp deyip el şaklatınca koç ardı sıra gidermiş. Keloğlan Koçu önce bir börekçiye karnı doyuncaya kadar yemek yemesi şartıyla satmış. Ama Keloğlanın karnı doymak bilmemiş. Çok öfkelenen börekçi onu dükkânından kovmuş. Keloğlan koça bürp yapınca koç da ardından gitmiş. Sonra koçu kanıncaya kadar çay içmek karşılığında koçu çaycıya satmış. Keloğlan çaya kanmayınca kızmış, keloğlanı kovmuş. O da koça bürp deyip kaçmış. Çarşıda gezerken kucağı çocuklu bir kadına rast gelir. Çocuk kocun alınması için ağlamaya başlamış. Kadın paramız yok alamayız dediyse de çocuk durmamış. Kadın Keloğlan'a

koçu kaça satacağını sormuş. Keloğlan da gerdanından bir kez öptürmek kaydıyla koçu ona vereceğini söylemiş. Kadın öyle şey olmaz deyip koçu almaktan vaz geçince çocuk tekrar ağlamaya başlamış. Çaresiz kalan kadın Keloğlan'a gerdanından öptürmüş. Koçu alıp gitmek istemiş, Keloğlan olmaz, evine kadar getireceğim demiş. Akşam olmuş eve varmışlar. Baksa ki börekçi ile çaycı da ora da. Çaycı, börekçi ve Keloğlan tartışırken kadının kocası bahçe kapısından girmiş. Kadın kocasının geldiğini görünce her birini başka bir yere saklamış. Ama Keloğlan saklanmamış. Börekçi ile Çaycıyı biner lira karşılığında yerlerini söylemeyeceği söylemiş ve onların paralarını almış. Kadının kocası içeri girince bu adam ne arıyor burada diye karısına çıkmış. Keloğlan sadece ben olsam ne ala. Üç bin lira verirsen diğerlerinin yerini söylerim demiş. Adam parayı verince Keloğlan bürp demiş ve koçla birlikte pencereden atlayarak kaçmış. Keloğlan hem çok sevdiği koçunu satmamış hem de zengin olmuştur.

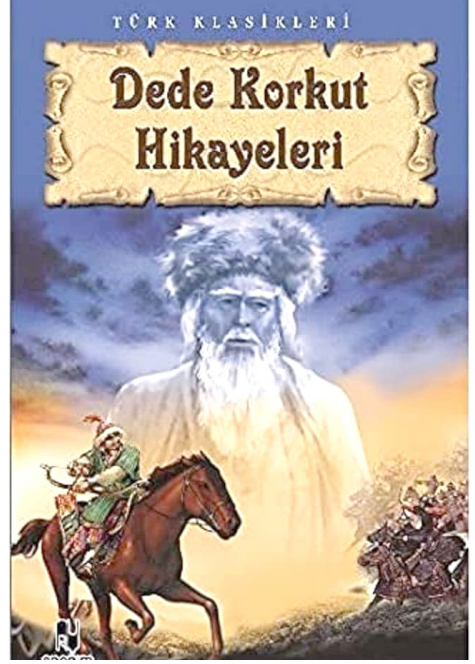
Keloğlan börekçi, çaycı ve kadını adama ihanet ettikleri için onları suçüstü yakalatmış. Adam bu suretle kötülerin cezasını vermiştir. (Demir, a.g.e., s.225 vd.)

Bazı masalarda bir canlının başka bir canlıya dönüştüğü görülür. Anadolu Türk Masallarında 10. masalda köpek güzel bir delikanlıya dönüşür. Bazen kedi güzel bir kız olur. Yine bazı masalarda kuşlar silkinip güzel kızlar olur. Kumuk Masallarında "Yılan Han" da, yaşlı adamın küçük kızı yılanla evlenmeyi kabul ettiği zaman yılan çadırda güzel bir delikanlıya dönüşür. Çadır da güzel bir ev olur. (Uyanık, Osman Prof. Dr., Kumuk masalları c:I, s,48 vd.)

"Kazak Masallarından Seçmeler" de "Padişahın Üç Kızı" adlı masalda ise Padişahın küçük kızı ayı ile evlenmeyi kabul eder. Ayının bahçesine girdiğinde ayının evi yeraltında altından yapılmış saraydır. Ayı da güzel bir delikanlıya dönüşür. (Alptekin, Ali Berat, Prof. Dr., Kazak Masallarından Seçmeler, "Padişahın Üç Kızı", s. 292 vd.)

Kumuk Masallarında geçen "Hayırdan Gelen Hayır" adlı masalda padişahın kızının midesinde yılan bulunması ve yılanın adamın dostu tarafından öldürülmesi, sonra kızı yüz üstü yattırarak kılıcını tam belinin ortasına vuracaktı gibi hareket ederek kızı korkutmasıyla birlikte geçirerek kusması, küçük küçük yılanların dışarı atılması olayı ufak tefek farklılıklarla Mesnevi'de de geçer. Burada olayın kahramanı erkektir. Adam bir ağacın altında uyurken ağzına yılan girer. Bunu da uzaktan bir Türk beyi görür. Adama söylese telaşlandığı için yılan sokup öldürecek. Adamı uyandırır. Ağacın dibinde ne kadar çürük elma varsa hepsini yedirtir. Sonra da eline bir sopa alarak adamı koşturtur. Koşturmaya akşama kadar devam eder. En sonunda adam düşerek yere kapaklanır. Bu arada safra çıkarıp kusmaya başlar. Midesinden çıkan kapkara yılanı görünce çektiği tüm acı ve ısırapları unuttur. (Mevlana Celâleddin Rumî, Mesnevi, (Çev.: Derya Örs- Hicabi Kır-langıç), C: II, s. 205 vd., Konya Büyükşehir Belediyesi Yay., Kasım 2014)

"Tek Gözlü Dev" masalı Dede Korkut hikâyelerinden Tepegöz'e benzetilmektedir. Kumuk masalında Tek gözlü dev, hanın bağına yağmalarken Tepegöz'de de bir yağma ve kıyım söz konusu. İkisinin de kahramanı tek gözlüdür, gözü tepesindedir. İkisinin de ok deşebilecek kası sadece gözündedir. İkisi de kötüdür ve insan eti yerler. Aradaki fark ise Tepegöz'ün Çoban ile Peri kızından olmasıdır. Peri kızı oğlunun parmağına bir yüzük takar ve sana ok işlemezsin, hiçbir şey sana işlemezsin diyerek tılsımlar. Tepegöz'ü Oğuz beylerin Aruz Koca büyütür. Oğuzlar baskına uğrayıp yurtlarını terk ettiği zaman Aruz çocuklarından birini düşürür. Onu bir dişi arslan emzirip büyütür. Çocuk da arslan gibi avlanarak hayatını devam ettirir. Yurduna geri dönen Oğuzlar vahşi bir şekilde atlara saldırıp kanını emen çocuğu hana haber verirler. Çocuk Aruz'un düşen oğlu olduğu için bakımını Aruz Koca üstlenir. Çocuğa Basat adı verilir. Oğlan her

seferinde kaçar ve aslan yatağına geri döner.

Oğuz yaylaya göçtüğü zaman Aruz'un Konur Koca Sarı Çoban adında bir çobanı vardı. Pınar başında bir peri ile ilişkiye girer. Peri kızı çoban sene tamam olunca bir çocuğun olacak, gel emanetini al, ama Oğuz'a zeval verecek, der. Ertesi yıl çoban pınarın başına gelir ve burada bir yığıntı görür. Deptikçe yığıntı büyür ve çoban korkup kaçar. O civarlarda dolaşan Bayındır Han bu yığıntıyı görür. Askerler bu yığıntıyı durmadan deperler. Yığıntı büyüdükçe büyür ve içinden bir oğlan çıkar. Tepesinde tek gözü olan bu çocuğu Basat'la birlikte büyötmek üzere Aruz Koca evine alır. Çocuk kendisine tutulan sütannelerinin emciklerini bir iki somurduktan sonra koparıp atar. Sonunda çocuğu sütle beslemeye karar verirler. Çocuğa günde bir kazan süt yetmez. Çocuk büyüyünce arkadaşlarıyla oynarken kimin burnunu kiminin kulağını yer. Aruz Tepegöz'ü evinden kovar. Peri anası çocuğa ok ve kılıç işlemezsin diye parmağına bir yüzük takar. Tepegöz Oğuz'dan çıkarak bir dağa yerleşir. Yol keser, adam öldürür ve büyük bir harami olur. Bir müddet sonra Oğuz'dan da adam yemeye başlar. Toplanıp üzerine giderler. Fakat

Oğuz beyleri tepegözle baş edemezler. Oğuzun büyük beyleri Tepegözün şerinden kurtulamazlar. Kıyan Selçuk'un ödü patlar. Hâsılı Oğuz kavmi yurtlarını terk etmek isterler. Yedi defa göç etmeye kalkışan Oğuzları, Tepegöz önlelerini keserek yurtlarına geri döndürür. Oğuzlar, Dede Korkut'u göndererek Tepegöz'le anlaşılır. Tepegöz yemek üzere günde iki adamla 500 koyun ve yemeklerini pişirmesi için iki adam gönderilmesini ister. Adam gönderme işi nöbete biner. Her evden bir kişi seçilerek sıra ile Tepegöz'e gönderilir. Kara Kapak han adında adamın birisi de ilk önce bir oğlunu Tepegöz'e göndermişti. İkinci defa sıra gelince oğlanın anası dayanamaz ve feryat etmeye başlar. Bu esnada akından dönen Basat'a karşı durarak aldığı esirlerden birini oğlunun yerine gönderilmesini ister. Basat durumu öğrenince Tepegözle karşılaşmaya çıkar. Kazan ve babası vazgeçirmeye çalışırlarsa da Basat kararından dönmez ve Salahana kayasına gelir. Basat'ın attığı oklar, Tepegöze sinek vızıltısı gibi gelir. Önüne ok parçası düşünce Basat'ı yakalar ve çizmesinin içine sokar. Çizmeyi yarıp kurtulan Basat, Tepegöz'ün sadece gözünde et olduğunu öğrenince mızrağını ateşte kızartır ve gözüne vurur. Bundan sonra Tepegöz ile Basat arasında çetin bir çekişme başlar. Basat önce kaçıp mağarada koyunun içine girer. Basat bunu anlar, mağaranın kapısını açarak koyunları birer birer dışarı çıkartır. Ba-

sat bir koçun derisine girerek mağaradan çıkar. Tepegöz oğlan kurtuldun mu diye sorar. Başat Tanrı'nın izniyle kurtuldum, der. Tepegöz bu kez yüzüğünü verir, parmağına takma bahanesiyle Basat'ı hançerlemek ister. Tepegözün bacakları arasından fırlayıp kaçır. Bu kez, Tepegöz hazinem var, sana vereyim diyerek Basat'ı kümbedin içine sokar. Hz. Muhammed'e salâvat getirir. Kırk kapı açılır ve bu kapıların birinden Basat dışarı çıkar. Tepegöz, oğlan kurtuldun mu diye sorar. O da Tanrım kurtardı, der. Bu kez Tepegöz Basat'ı bir mağarada asılı olan bir kılıcı almaya gönderir. Basat, mağaraya gelince kılıcı zincirlerinden kurtararak getirir ve Tepegöz'ün boynunu vurur. Kocaları da müjdeci olarak Oğuz'a gönderir. (Ergin, Muharrem Prof. Dr., Dede Korkut Kitabı-I, s. 206 vd., Türk Dil Kurumu Yay., Ankara- 2009)

Hâsılı Kelam

Anadolu Türkiye'sinde anlatılan Keloğlan masalları da bütün Türkistan coğrafyası ve Balkanlarda bilinir. Ufak tefek farklılıklarıyla birbirine benzer. Burada Keloğlan masalları konusuna girmeyeceğim. Hem sayfanın yetersiz oluşu hem de günümüz gençlerinin uzun makale okumaktan sıkıldıkları için burada kesiyorum.

Türkler her gittiği coğrafyaya kendi kültürlerini, örf adet ve geleneklerini taşıdılar ve yaşadıkları coğrafyaya kendi damgalarını vurdular.

Selamette kalınız.

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

İHLASSIZ İBADET

*İbadetler cansız bir sûrettir, ihlas olmazsa,
Taatler ulaşmaz Hakk'a mümin muhlis olmazsa.*

19 Nisan 2023

(Ahmet Sevgi)

